

میلی حؤکومتین سیاسی، ایقتیصادی و مدنی رنفورملارینین یئرینه یئتیریلمه‌سینده دموکراتیک مطبوعاتین موباریزه‌سی

آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی حاکم پارتیا اولدوغو گوندن دوغما آذربایجان دیلینده مطبوعاتین چیخماسینا آرتیق درجه‌ده فیکیر وئرمیش، میلی حؤکومتین بوتون سیاسی و ایقتیصادی تدبیرلرینین کوتله‌لر اوچون ایشیقلاندیریلمه‌سینده همین مطبوعات قارشى‌سیندا تاخیره سالینماز موهوم وظیفه‌لر قویموشدور.

آذربایجاندا میلی حؤکومتین قورولماسی ایله آذربایجان میلی مطبوعاتینین ترقی و اینکیشافی اوچون ده یئنی بیر دؤور آچیلدی.

آز بیر زاماندا تبریز و آذربایجانین ویلایت مرکز لرینده آنا دیلینده یئنی قزنت و مجموعه‌لر نشر اولونماغا باشلادی.

تبریز شهرینده آذربایجان میلی مجلسینین اورقانی "آزاد میلت"، آذربایجان همکارلار اتقاقینین اورقانی "غلبه"، آذربایجان دموکرات جاوانلار تشکیلاتینین اورقانی "جاوانلار"، "یئنی شرق"، "فریاد"، اردبیل شهرینده "جؤودت"، اورمییه شهرینده "اورومییه"، زنگان شهرینده "آذر" قزنتلری، تبریزده "شفق"، "دموکرات"، آذربایجان شاعرلر جمعیتینین اورقانی "گونش"، "آذربایجان"، "مدنیت"، میانادا "وطن" و س. مجموعه‌لری گؤستر مک اولار.

بو دؤورده دوغما آنا دیلینده نشر اندیلمیش مطبوعاتیمیزا آذربایجان دموکرات فیرقه‌سینین اورقانی اولان "آذربایجان" قزنتی ایستقامت وئریر و اونلارین موباریزه یوللارینی ایشیقلاندیریردی. بو حاقدا یازیردیلار کی، "آذربایجان" قزنتی آرتیق اؤز موقددراتینا بییلمیش قهرمان بیر خالقین موباریزه اورقانی اولموشدور. بورادا ایشتیراک ائدن ایستعدالی موحریرلر مورتعولرین هر نوع فیتنه‌کارلیقلارینی واختلی و اختیندا ایفشا اندیرلر. قزنت ایران آذربایجانیندا هر گون بؤیوک ایجتیماعی تدبیرلر گؤرن میلی حؤکومتین هر آدمینی خالقا ایضاح ائدیر، خالقین جوشه گلیمیش کین و غضیبینی داها دا آلولاندیریر، اونون میلی شوکور و ایراده‌سینی دوغرو بیر ایستقامته یؤنلدرک هر آن سرواخت و آییق اولماغا چاغیریر.

میلی حؤکومتین پروقرامیندا گؤستریلن مادهلر ایستر میلی حؤکومت طرفیندن و ایسترسه ده آذربایجان میلی مجلیسی طرفیندن قانونوئریجی لیک یولو ایله حیاتا کئچیریلدیجه، بوتون دموکراتیک رفورمالار اؤز عکسینی آذربایجاندا نشر ائدیلن دموکراتیک مطبوعاتین صحیفه لرینده تاپیر و خالقا آیدین صورتده ایضاح اولونوردو.

آذربایجان میلی حؤکومتین تدبیرلریندن و قرارلاریندان بیرى آذربایجان دیلی حاقیندا و تبریز شهرینده دارولفونونون آچیلماسی حاقیندا چیخاردیغی قرار دیر. آذربایجان میلی حؤکومتی آذربایجان دیلینی رسمی دؤولت دیلی اعلان ائتدی. قراردا دئییلیر: "بو گوندن اعتبارن آذربایجاندا آذربایجان دیلی رسمی دؤولت دیلی حساب اولونور. دؤولتین قرارلاری و رسمی اعلانلار، همچنین خالق قوشونلاری حیسه لرینه وئریلن فرمانلار و قانون لایحه لرلی مطلق آذربایجان دیلینده یازیلما لیدی.

بونولا یاناشی، میلی حؤکومت آذربایجاندا یاشایان میلترلره ایشلرینی اؤز آنا دیلرینده آپارماغا ایختیار وئردی. بوندان باشقا، میلی حؤکومتین قراری ایله آذربایجاندا یاشایان خیردا میلترلرین خصوصی میلی مکتبلرینده تعلیمین اؤز آنا دیلرینده آپاریلما سینه دا ایجازه وئریلدی.

میلی حؤکومتین میلی اونیورسیتت و دیل حاقینداکی بو ایکی قراری آذربایجانین دموکراتیک مطبوعاتیندا گنیش صورتده ایشیقلا ندیر یلیب خالق کوتله لرینه چاتدیریلدی.

"آذربایجان" قزنتی بو ایکی قراری قیمتلندیرهرک "میلی دیل میلی دارولفونون" ادلی مقاله ده بئله یازمیش دیر:

"بو قرار موعاصیر دونیانین دموکراتیک اولکه لرینین قانونا اویغون و احتیاجلارا موناسیب بیر قرار دیر. بو قرار آنا دیلینده اوخویوب یازماغی رسمی حالا گنیرمک صورتی ایله، آذربایجاندا یاشایان بوتون خالقلار اوچون عومومی تحصیلین یولونو آچمیش دیر."

دوغرودان دا میلی حؤکومتین بئله بیر تدبیری آذربایجان خالقینین میلی مدنیتی نین اینکیشافیندا بؤیوک رول اوینادی. دوغما آنا دیلینده مکتبلر آچیلما سی، ایبتیدایی و اورتا مکتبلر اوچون آذربایجان دیلینده درس کیتابلارینین چاپ ائدیلمه سی دئدیکلریمیزه پارلاق ثوبوتدور.

آذربایجان میلی حؤکومتینین ماعاریف ساحه سینده کی بو ایلیک قده لرلی آذربایجان خالقینین میلی شوعور و دوشونجه سینین محصولودور. آذربایجان خالقینین میلی آزادلیق حرکتی خالقی اؤز اولکه سینین، اؤز موقدراتینین حقیقی صاحبی ائتدیگی کیمی، اونون دوغما دیلینی و میلی مدنیتی نه اؤزونه قایتاردی. او، بئله لیکله ده خالقین ایره لی یه دوغرو اینکیشاف و ترقی ائتمه سینه گنیش یول آچدی.

آذربایجاندا اونیورسیتتین تشکیلی ده آذربایجان خالقینین مدنیت تاریخی اوچون بؤیوک هدییه اولدو.

سید جعفر پیشه وری 1946 جی ایلین یون آیینین 12 ده تبریزده آذربایجان اونیورسیتتینین آچیلشی موناسیبتی ایله سؤیله دیگی نیطقینده دئمیش دیر: بیزیم بو دارولفونونو تاسیس ائتمگیمیز ایله بوتون ایراندا مدنی و علمی اینقیلاب اولاجاقدیر. بو دارولفونون خالقیمیزین احتیاجینی گله جکده تامین ائدیپ اونا یاردیم ائده جکدیر. گله جکده دارولفونونون هر ایلیکی کیمی آچیلشی مراسیمینده بو گونلری ایفتیخارلا یاد ائده بییک. بو دارولفونون بیزیم اوچون ان موهم حیاتی و علمی موسیسه اولاجاقدیر.

"آزاد مېلت" قزنتى يازير: " ايگيرىمى ايللىك ارتجاعى حۆكومت دۇورونده ايران مملكتى بوتون ايجتيماعى و ايقتصادى ساحلرده دالا قاليب، همين ارتجاعى دۇولت اوزون ايللر بويو مملكتين اينكيشافيندان اۇترو هئچ بير فايدالى ايش گۇرمه ميشدير. تحصيل ايراندا يالنيز دۇولتلى اوشاقلاريندان اۇترو ايدى. هر كيمين كى، پولو يوخ ايدى، اونون اوشاقلارى اوخوماقدان محروم ايدى. بو وضعيت آذربايجاندا دموكراتيك و ميلى حركاتيميزا قدر داوام ائتدى."

مىلى حۆكومتين موهم تدبيرلريندن بيرى ده كنجميش ارتجاعى قورولوشدان خالقا ميراث قالميش ساواديلىغى آز بير مودت ايجريسينده لغو ائتمك ايدى.

آذربايجان دموكرات فيرقهسى و ميلى حۆكومت اۆلكهين يارالاريني ساغالتماق، اونون مدنى ايقتصادى ساحلرينى اينكيشاف ائتديرمك اوچون گنئيش خالق كوللر يارينين كيجيكدن توموش بۇيوگه قدر ساوادا و علمه بييه نلمه سيني گونون ضرورى و واجيب مسالهلريندن بيرى حساب ائيدردى. محض بونا گۇره ده آذربايجانين بوتون شهر و كندلرينده ساواديلىغى قارشى موباريزه آپارماق شوعارى آلتيندا خصوصى صينيفلر تشكيل ائيدلدى. آذربايجانين ماعاريف ايدارەسى و فيرقه كوميتهلرى بو ساحده بۇيوك ايش گوردولر.

ايران حاكم دايملرى آذربايجانا هر ساحده ضربه وورموش، بو خالقين يئنى نسلينين اينكيشافينين قارشى سيني آلاق اونو بدبختليگه، اوچوروما و محوه دوغرو سۇوق ائتميشلر. ايران ايرتيجاع سيني آذربايجانين گنج نسلينه گۇستردىگى بو دشمن چيليك موناسييتى نتيجه سينده آذربايجان اوشاقلارينين چوخ حيصهسى يئتيم و باش سيز قالميش، بۇيوك فلاكت ايجريسينده ايديلر.

ايمپرياليزم و ايرانين ايرتيجاع اصولى ايدارە سيني بو چوروک قايدا قانونلاريني ايفشا ائدن و اونلارى دامغالايان "آذربايجان" قزنتى يازير كى، هر گون ساىي آرتان بو ديلنچيلرين فيكريني چكن و اۆلكهين حيثييتيني دشونن بير مامور، بير حاكم، بير حاكمييت اورقانى يوخ ايدى.

اوز اۆلكه سيني، خالقين سعاد و خوشبختليگى اوغروندا بۇيوك آديملار آتان مىلى حۆكومت يئتيم و صاحب سيز اوشاقلارين تربيهسى، اونلارين قابىغى سينا قالماق ساحه سينده ده بير سيرا حيدى تدبيرلر حياتا كنجيدردى.

ايش سيز ليگه قارشى موباريزه آپارماق، يئنى كارخانالار و فابريكلر ياراتماق، كنجميش دۇورده باغلانميش كارخانالارى ايشه سالماق مىلى حۆكومتين قارشى سينا دوران ايقتصادى تدبيرلردن بيرى ايدى. محض مىلى حۆكومت بو موهم ايشين عۇده سيندن باجار يقلا گلە بيلدى. "آذربايجان" قزنتى بو حاقد يازير كى: دايانميش "پشمينه" توخوجولوق كارخاناسيني ايشه سالماق و بئله ليكله ده نچه يوز نفر ايش سيز قالميش فهلهلرى ايشله تامين ائتمك اوچون مىلى حۆكومتيميز خالق قوشونلارى ناظر ليگينين سيفاريشلرينى يئرينه يئتيرمك مقصدى ايله او كارخانايا بير ميليون ريال پول بوراخميشدير.

مىلى صنايعنى ديرچلتمك، يئنى فابريك زاوودلار آچماق و اۆلكهين صنايعه اولان احتياجلاريني تامين ائتمك كيمي موهم مساله مىلى حۆكومتين دقت مركزينده دوروردو.

كۇهنه يوللارى تعمير ائتمك، آسفالت يوللار، يئنى يوللار سالماق و يئنى كۇرپولر قورماق ساحه سينده ده بير سيرا موفقيتلى ايشلر گوردو. سايبين قالا، مييانداب، اهر، مييانا، خالخال، آستارا، اردبيل، زنگان و تبريز يوللاريني، ماهاباد، مييانداب، آستارا، اردبيل، نير، ساراب و بوستاناوا كۇرپولرينى يئنى لشديرمك و تعمير ائتمكله مينرله ايش سيزلرى ايشله تامين ائتدى.

"ایزوئستیا" قزنتی آذربایجاندا حیاتا کئچیریلن ایجتیماعی ایقتیصادی تدبیرلری بئله قیمتلندیرمیش دیر:

"دموکراتیک حرکات ایران آذربایجانیندا خصوصی یوکسلیشه نایل اولموشدور. ایران آذربایجانین اھالیسی ایسه اوزون مودت عرضینده نھایئکی سیاسی، عئینی زاماندا میلی ظولمه، آغیر جزا و تعقیبلره معروض قالمیشدیر. بونا گؤره ده آذربایجاندا ایصلاحات اوغرونداکی حرکات ایران دؤولتی چرچیوه سینده میلی موختاریت اوغرونداکی مباریزیه چئوریلیمیش و آرتیق یئرلی آذربایجان اھالیسینین اساس منافعینه اویغون بیر سیرا میلی دموکراتیک اصلاحاتلارین حیاتا کئچیریلیمهسی ایله نتیجه لئمیشدیر."

آذربایجان دموکرات فیرقه سینین رهبرلیگی ایله آذربایجان همکارلار اتفاقی تبریز شهرینده 40 مین دن آرتیق فهله و صنعتکاری اوز بایراگی آلتیندا بیرلشدیرمیشدی. آذربایجان دموکرات فیرقه سی فهله لرین حقوق و منافعینی قوروماق یولوندا بؤیوک ایشلر گؤرموشدور. آذربایجاندا غلبه چالمیش میلی آزادلیق حرکاتی نتیجه سینده فهله لرین یاشاییش وضعیتینی کئچمیشله موقایسه اندیلمز درجه ده یاخشیلاشدی.

آذربایجان میلی مجلسینی 1946 جی ایل یول تاریخی 52 ماده دن عیبارت ایش قانونون اعلان اندیلیمهسی آذربایجان فهله لرینین حیاتیندا یئنی بیر دؤنوش عمله گتیردی. بو قانون آذربایجان فهله لرینه 8 ساعتلیق ایش حقوقو، تعطیل، سیغورتا، استراحت و س. حقوقلار وئردی کی، بونون دا هله او واختا قدر ایراندا بئله میثلی گؤرونمه میشدی. همین قانون فهله لرله زاوود و فابریک صاحبیلری آراسیندا مئیدانا چیخان ایختیلافلاری آرادان قالدیرماقدا بؤیوک رول اوینادی و فهله لرین ایقتیصادی حقوقلارینی تامین ائتدی.

"غلبه" قزنتی آذربایجان فهله لرینین سیاسی و ایقتیصادی حقوقلار الده ائتمه سیندن دانیشاراق یازیر: "میلی حرکاتیمیزین کارگرلریمیزه وئردیگی حقوق آزادلیغی اونلاری شرفین ان خوشبخت و سعادتلی کارگرلری دئییه تانییا بیلیمیشدیر."

میلی حؤکومتین بوتون بو و س. تدبیرلری ایران مورتعیلرینین و اونلارین آغالاری اولان آمریکان اینگیلیس ایمپریالیستلرینین میلی آزادلیق حرکاتینی ایقتیصادی بلوکادا و تضییق یولو ایله بوغماق قصدلرینی پوچا چیخاردی.

میلی حؤکومت آذربایجان خالقینین ساغلاملیغینی تامین ائتمک اوچون آذربایجانین صحیبه ناظرلیگینه 5 میلیون 30 مین تومن بودجه آیریمیشدی.

آذربایجان خالقینی نین بو نایلیتلرینی ایرانین ایستیداد اصولونان جانا دویموش خالقلاری بؤیوک رغبتله قارشیلادیلار. تئهراندا نشر اولونان "شاهباز" قزنتی بو نایلیتلر حاقیندا یازیر: "ایران آذربایجانیندا تام بیر آسایش واردیر. اھالی میلی حؤکومتین تدبیرلریندن، او جمله دن ایشسیرلیگین لغو اندیلیمهسی، ارزاق شئلری قییمتی نین آشاغی دوشمهسی، ایران آذربایجانینی شهر و کندلرینین آبادلاشماسیندان راضی دیرلار."

آذربایجان اھالی سینین بئشه دؤرد حیسه سیندن چوخو کند تصروفاتی ایله مشغولدور. کندلی تورپاقلاری ایسه عومومی تورپاغین آنجاق 10 فایزینی تشکیل ائدیر. بورادا کند تصروفاتینین گئری قالماسی، تورپاق اوزرینده حاکمیت، تورپاقدان ایستیفاده شرطلرینین و وئرگیلرین آغیرلیغی کندلیلرین آجیناقلی وضعیتینی گوندن گونه آغیرلاشدیریر.

"اورمییه" قزنتی آذربایجانین مونیبت تورپاغا و بول محصولا مالیک اولماسیندان دانیشاراق یازیر: "بیزیم آذربایجانیمیز هم مونیبت تورپاغا مالیک، آباوا جهندن کیفایت درجه ده الوئریشلی و قنی اولماقلا برابر، اکینچی لیگه ایرانین باشقا یئرلریندن داها اویغوندور."

آذربایجان کندلیلرینین یئتیشدیردیگی بول تاخیل، مئیوه و بسله دیکلری مال قارانین محصولو نه اینکی خالقین احتیاجینی تامین اندیر، حتی آذربایجان، تنهران و اونون ویلایتلری اوچون ده بیر آزوقه منبعی دیر. بوتون بونلارا باخمایاراق میلی آزادلیق حرکتینین غلبه سینه قدر آذربایجاندا فئودال موناسیبتلرینین حؤکم سورمه سی، مولکه دارلارین و ژاندارملارین سونسوز ظولم و ایستیماری، کندلیلر اوزرینده قویولان موختلیف وئرگیلرین چوخلوغو اونلارین وار یوخدان چیخماسینا، بیر تیکه چورک قازانماق اوچون اوز دوغما دیارینی ترک اندهرک دسته دسته ایرانین باشقا ویلایت و شهرلرینه گنتمه سینه سبب اولوردو.

دموکراتیک حرکتین غلبه سینه قدر آذربایجاندا کندلیلرین وضعیتینی بئله ایدی.

آذربایجان میلی مجلسین رسمی اورقانی اولان "آزاد میلت" قزنتی 1946 جی ایل 20 فنورال تاریخلی نؤمره سینین باش مقاله سینده یازیر کی، میلی مجلسی میز، میلی حؤکومتی میز دموکراتیک اصوللا تشکیل تاپدیقدان بری وار قوه سی ایله خالقیمیزین و وطنیمیزین ترقی سی اوغروندا چالیشمیش، کندلیلرین گوزرانینی یاخشیلاشدیرماق مقصدیله بو مساله نی اوز پروقرامینین 12 جی ماده سینده قئید ائتمیشدیر.

آذربایجان میلی مجلسین قبول ائتدیگی قرارلاردان بیرید "موصادیره حاقیندا" قانوندور. بو قانونا گوره آذربایجانلی ترک اندیب تنهرانا و سایر شهرلره گنهرک، آذربایجانین آزادلیغینین، میلی حؤکومتین علنیه نه تبلیغات آپارانلارین آذربایجاندا اولان بوتون منقول و قئیرمنقول املاکی موصادیره اندیلیر.

میلی حؤکومتین آقرار اصلاحاتی آذربایجان خالق طرفیندن بؤیوک سئوینج و قیزغین حرارتله قارشیلاندی. تورپاق بؤلگوسو آذربایجاندا بؤیوک ائل شنلیگینه و ائل بایرامینا چئوریلدی. آذربایجان میلی مجلسین و آذربایجان میلی حؤکومتینین یئر بؤلگوسو حاقینداکی قانون و تدبیرلری کندلیلرین تورپاق اوغرونداکی موباریزه سینه یئنی ایلهام و قودرت وئردی. همده اونلاردا بئله بیر فیکرین، بئله بیر تدبیرین یقین لیگینه اولان اینامی قات قات آرتیردی.

یئر بؤلگوسونون اهمیتی مطبوعاتدا بئله قیمتلندیریلیمیشدیر: "بو ایش. نه تک آذربایجاندا، بلکه ایرانین بوتون ویلایتلرینده ایقتیصاد و تکامل جهندن بؤیوک تبدولات ووجودا گنیرمجددیر. یئر بؤلگوسو و مالیکله رعیتین حدودونو تعیین ائدن قانونلار میلی حرکتیمیزین ایقتیصادی تملی و مادی اساسی اولدو."

1946 جی ایل اوکتیابر آیینین 2 ده تبریز شهرینین فیرقه فعاللاری ایجلاسینداکی نطقینده آذربایجان دموکرات فیرقه سینین صدری و میلی حؤکومتین باش ناظری سید جعفر پیشموری دئمیشدیر: "کندلی بیزیم حرکتیمیزین مؤحکم دایاغیدیر. من اومید اندیرم کی، بیر واخت گلجه ک ایران خالق دا آذربایجان خالق ایله بیرلیکده تورپاقلاری غصب ائدن و ایرانی ترقی دن ساخلایان بؤیوک فئوداللارین کؤکونو کسبب آرادان آپاراجاقدیر."

آذربایجان خالقینین آزاد موحیطده یئنی حیات صحنه سینده ایری آددیملارلا اینکیشافا دوغرو ایره لیمه سی، اولکه نین سعادت و ترقی سی اوغروندا میلی حؤکومتین حیاتا کئچیردیگی ایقتیصادی تدبیرلر دموکراتیک مطبوعات صحیفه لرینین زینتی اولدو. بو موترقی تدبیرلر نه اینکی آذربایجان دموکراتیک مطبوعاتیندا، ائله جه ده ایران و دونیانین بیر سیرا دموکراتیک قزنتلرینده ده اوز عکسینی تاپدی.

تنهراندا نشر اندیلن "ظفر" قزنتی آذربایجان میلی حؤکومتینین الدهه ائتمیش اولدوغو موفقیتلری آقیشلایاراق قئید اندیر کی، آذربایجاندا میلی حرکات موفقیت الدهه ائندیکدن سونرا او، خالقین اینکیشافی یولوندا تسریع اندیجی قدملر گؤتوردو. کندلیلر اوز حقوقلارینا

چاندیلار. یعنی، بیئر صاحبی اولدولار. کوچهلر آسفالت اولوندو، هابئله بیئر فابریکلر تیکیلدی، باغلانمیش موسیسهلر بیئر دن ایشه دوشدو، معاریف موسیسهلری و چوخلو مکتبلر برپا اولوندو.

ایران توده پارتیاسی و اونون دموکراتیک مطبوعاتی میلی حؤکومتین حیاتا کئچیردیگی بوتون ایجتیماعی ایقتیصادی تدبیرلری آقیشلادیگی کیمی، اونون آقرار ایصلاحتینی دا بوکسک قییمتلندیردی.

"نامه مردم" قزنتی "کئچمیشده و ایندی" ادلی مقاله سینده اینقیلابی حرکادان قاباق آذربایجان کندیلیریندن موختلیف عونولار لا آلیان وئرگیلیرین میلی حؤکومت طرفیندن لغو اندیلدیگی و آذربایجان کندیلیرینین تورپاق صاحبی اولدوغونو قلمه آلاق یازیر کی، آذربایجان میلی حؤکومتی بوتون قبول اندیلمز وئرگیلیرین هامی سینا قیزیل خطله قلم چکدی و مولکهدار بهرهمینی عدالتلی اساسلار اوزرینده بیئیدن قوردو. دؤولت تورپاقلارینین کندیلیر آراسیندا بؤلونمسی نتیجه سینده کئچمیشده اؤز زحمتلرینین بهرهمیندن ایستیفاده انده بیلمهین کندیلیرین بؤیوک حیصه سی تورپاق صاحبی اولدو. اولار بؤیوک علاقه ایله ایشه باشلایراق اؤز احتیاجلارینی رفع ائتمک اوچون کندلی بانکیندان ایستیفاده اندیردیله.

میلی حؤکومتین حیاتا کئچیردیگی رفورمالاری حتی دونیانین بیر سیرا مطبوعاتی دا تصدیق اندیر. واشینقتوندا چیخان "میدئل انست" ژورنالی میلی حؤکومتین بو ایصلاحتینی اعتراف ائتمک مجبوریتینده قالراق یازیر: "عوصیانچیلارین رهبری و بیئر رئزیمین باش ناظری بیئیموری دقیق و تاثیرلی تشبوتله بیر سیرا چوخ لازیملی ایصلاحتلار کئچیردی. بونلار تورپاق ایصلاحتیندان، فهلهلرین وضعیتینین یاخشیشلادیریلماسی، ایجتیماعی ایشلرین و معاریف ایشلرینین اینکیشافی تدبیرلریندن عبارت ایدی."

میلی حؤکومت آز مودتده موسیقی، تئاتر و اینجه صنعتین اینکیشاف ائندیریلمسی ساحه سینده ده بیر سیرا موفقیتلی ایشلر گوردو. تبریز شهرینده آذربایجان دؤولت تئاتری، اوغلان و قیزلاردان عبارت موسیقی رقص آنسامبلی فیلامونیا یارادیلدی. اورمییه شهرینده دؤولت تئاتری یارادیلدی. شهرلریمیزده موسیقی مکتبلری، موزئی لر تشکیل اندیلدی. تبریز شهرینده سنار خان، باغیر خان و شیخ محمد خیابانینین هیکللری قویولدو.

بو بارمه تئهراندا نشر اندیلن "داد" قزنتینین مودیری ابولحسن اؤز خاطرهلرینده یازیر: "هله ایندییه قدر ایرانین پایتاختی اولان تئهراندا نه دؤولت، نه بلدییه و نه ده دؤولتلی آداملار طرفیندن ایرانین مرکزینه لاییق اولان بیر تئاتر سالونو تیکلمه میشدیر. حالبوکی آذربایجاندا بنش آی مودتینده تیکینتی و قوروجولوق فعالیتی خصوصی سورعتله ایره لیمکده دیر."

آذربایجان خالقینین حاق ایشینی و آزاد سسینی بوتون دونیایا یایماق اوچون تبریز شهرینده آذربایجان رادیو ایستانسیاسی یارادیلدی.

شاعر و یازیچیلاریمیزین یازیب یارتمالاری اوچون گنیش فعالیت منیدانی آچیلدی. اولارین آنا دیلینده اثرلری چاپ اولونماغا باشلادی.

گنج میلی حؤکومتین ایجتیماعی ایقتیصادی تدبیرلری آذربایجان خالقینی سئویندیگی کیمی، اونون ایلدیریم سورعتی ایله یاییلان تاثیر ایران زحمتکشلرینه چاتدی و موباریمده اولاری روحلاندیردی.

ایرانین موختلیف شهرلرینده یاشایان آذربایجان زحمتکشلری "آذربایجان" قزنتی رنداکسیاسینا یازدیقلاری مکتوبلاردان بیرینده اؤز سئوینجلرینی بئله ایفاده اندیردیله: "بیز تئهراندا یاشایان آذربایجانلیلار، "آذربایجان" قزنتینی اوخودوغوموز زامان بیزلرده بیئر روح

یوکسکلیگی و بویوک شادلیق عمله گلیر. تزه میلی حؤکومتین آز مودت عرضینده بویوک قدماتلر آتماسی بیزی حدیندن آرتیق سئویندیریر.

اؤلکه‌میز و آنا یوردوموز اولان آذربایجانین هر جهندن ترقی ائتمه‌سی، ماعاریف و مدنیتین اوز آنا دیلیمیزده اولماسی، کند تصروفاتینین اینکیشافی اوچون لازیمی تدبیرلرین گورولمه‌سی، تبریزده یئنی توخوجولوق و باشقا کارخانالارین تئز بیر زاماندا ایشه سالینماسی، دینچیلرین بیغیلیب ایشه جلب ائدیلمه‌سی و باشقا یئنی‌لیکلری "آذربایجان" قزنتینده اوخویارکن قلبیمیز فرحله دولور، بوتون بونلار بیزه جان وئریر."

آذربایجانداکی دموکراتیک حرکاتین و میلی حؤکومتین ایقتیصادی تدبیرلرینین ایران خالقلارینین میلی آزادلیق حرکاتینا، یاخین و اورتا شرق خالقلارینا گؤستریدیگی مثبت تأثیر حاقیندا پیشه‌وری دئمیشدیر: "تاریخ فیرقه‌میزین آذربایجان خالق و ایران میلی اوچون گوردوگو بویوک ایشلری قیزیل خطله قنید ائدهجک، خالق اونو آلقیشلا یاچاق، سنوهجک و باشی اوجا اولاجاقدیر."

آذربایجانین بوتون شهر و کندلرینده کؤچیریلن میتینقلرده خالق کوتله‌لری اوز آزادلیقلارینی قوروماق اوچون آذربایجان میلی مجلسینین، میلی حؤکومتین چاغیریشینی بویوک روح یوکسکلیگی و سئوینجه قارشیلادیلار.

"آزاد میلیت" قزنتی صلح اوغروندا، خالقین امین امانلیغینی مودافعه ائتمک مقصدی ایله یارادیلیمیش خالق قوشونونون گنیش کوتله‌لر طرفیندن رغبت و محبتله قارشیلاندغینی گؤسترهرک یازیر کی، آذربایجانین بو گونکو میلی قوشونو خالقیمیزین ایراده‌سی ایله یارانمیشدیر و آزادلیغیمیزی، ایستیقلالیمیزی قوروماق اوچون بویوک عامل حساب اولونور. خالق قوشونوموز میلتمیزین سئوینجی و اورک محبتی ایله قارشیلانیر. بو گون میلتمیز، اونون آزادلیغینی قورویان و حاکمیتینی حیفظ ائدن قوشونا بویوک رغبت و صمیمیت گؤستریر.

ایران قوشونلارینین باش قرارگاه ریسی گنئرال ارفعینین اوزباشینالیغینا و ایرتیجاعچی حرکاتلرینه قارشی عوصیان سسلرینی اوجالتمیش آذربایجانلی‌یه فارس ضابیطلریندن بیر دسته ایران قوشونلاریندان قاچاراق آذربایجانا پناه گتیردی.

بو موباریز ضابیطلری آزاد آذربایجان بویوک حورمت و صمیمیتله قارشیلادی. فیرقه و میلی حؤکومت اونلارین حربی درجه‌لرینی آرتیردی، خالق قوشونلاریندا اونلارا لاییق مقاملار وئریدی.